

WEDERKOMST

Roman

Louis Krüger

Mozaïek, Zoetermeer

ISBN 90 239 9046 3

[Mozaïek is een imprint van Uitgeverij Boekencentrum]

© 2001 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

HERBST

Die Blätter fallen, fallen wie von weit,
als welkten in den Himmeln ferne Gärten;
sie fallen mit vereinender Gebärde.

Und in die Nächten fällt die schwere Erde
Aus allen Sternen in die Einsamkeit.

Wir alle fallen. Diese Hand da fällt.
Und sieh dir andre an: es ist in allen.

Und doch ist Einer, welcher dieses Fallen
Unendlich sanft in seinen Händen hält.

Rainer Maria Rilke

Een

Nog steeds hangt het over het Eiland: de eindeloze stilte na het schot; - een vreemde, dwingende stilte die over hem heen spoelde en over het Eiland uitwaaierte, en verder, tot tegen de horizon, en nóg verder, over het hele land, tot zover zijn gedachten zich strekten. Zijn eigen moeizame, hijgende ademstoten konden de stilte niet verdrijven. Ook niet de rochelende ademhaling van Bas die met zijn hoofd achterover in zijn armen lag en hem met grote, door angst bevangen ogen aankeek, of het ruisen van het bloed in zijn hoofd en zijn voetstappen later op het plaveisel van het verlaten plein en nóg later het schrille schrapen van de schop in de harde grond.

Het was het einde en het begin tegelijk.

In die dwingende stilte is Jannes zich voor het eerst bewust geraakt van de engelen.

Het is alsof hij weg was.

Nooit heeft hij het Eiland verlaten, behalve in de tijd dat zij met de bus in Oupashoop naar school moesten en de keer toen hij naar Greta ging.

Toch is het voor Jannes of hij een lange reis heeft afgelegd.

Alles dat met hem gebeurde ziet hij nu achter zich liggen, zoals wanneer men terugkijkt op een lange weg die afgelegd is.

Hij is terug waar hij begonnen is. Hij ervaart alles zoals hij het ervoer toen hij nog kind was op het Eiland.

Kind. Zoals Bas.

Een kort moment weer de pijn.

Dan wordt hij rustig.

Hij is zoals Bas.

Als een kind.

Zelfs de korte, hevige mitrailleurshalvo's en de zware ontploffingen van granaten die op de kerk en het fort regenden konden de stilte niet doorboren. Ook niet de wanhopige salvo's van die Tempeliers die vanaf het Eiland het vuur beantwoorden. Een droog, leeg geluid: doe-doe-doe-doe-doe. Doe-doe-doe-doe-doe. Hij hoorde het met paniek bevangen, schrille schreeuwen van de vrouwen bij het fort en de kerk en tussendoor de zwaardere stemmen van de mannen, hij zag de zware rookkolom schuin de lucht in stijgen, als de offerrook van Kaïn. Maar hij stond erbuiten. Het was deel van de oude wereld. Aan de hemel waren er reeds de tekenen dat het een aflopende zaak was: het werd schemer. De zware wolken die de middag kort voor Bas en hij van het fort weggingen reeds ongemerkt op de horizon hingen, schoten opeens snel door het hemelruim alsof ze voortgejaagd werden door de voorwinden van de storm. De hemel was toen al aan het verkleuren: het doordringende turkooizen licht was merkbaar, maar gedempt, alsof het zich mengde met de invallende schemer; de schemer ontnam het zijn glans, het gaf aan de wolkenmassa's een dreigender, nog onheilspellender voorkomen. Als een woeste, kolkende zee schoven de wolken over het Eiland, zich mappend met de rook, en dreven voor de zon in. De zon was dieproud en koud en had zijn glans verloren; sinds hij met het rochelende lichaam van Bas in zijn armen zat, hing het als een bloederige nageboorte krachteloos in de lucht.

De ontploffingen en het schieten waren kort en hevig. Samen met de beelden van de opstijgende rookpluim en de zware, donkere wolken staat het hem opeens helder voor de geest, alsof het naar hem terug is gekomen opdat hij het opnieuw kan beleven. Voor zijn gevoel had het allemaal alleen maar een paar seconden geduurd. Toen het gebeurde stond hij

erbuiten, het ging het haast ongemerkt aan hem voorbij, de pijn in zijn zijde verlamde hem, hij dacht alleen maar aan Bas die van hem was weggerukt.

Van het moment dat Bas en hij het fort verlieten, waren ze buitengesloten. Of eerder al: toen hij in de samenkomst opstond om te praten.

Soms denkt hij dat hij nooit in de samenkomst had moeten opstaan, maar hij kon niet anders, zo helpt hem God. Het was alsof de Geest zelf hem op deed staan.

Toen hij met Bas wegging was het weer zoals vroeger, zoals zijn leven begonnen was.

Zo is hij opgegroeid: altijd stond hij buiten.

Een van de engelen blijft steeds in zijn buurt. Het is alsof hij al lang bij hem is. Van zijn geboorte af. Door hém kent hij zijn begin.

- Hij denkt *hem* maar hij weet niet of engelen man of vrouw zijn. Soms zien ze er uit als mannen, fors en krachtig, dan weer is het alsof ze een zachte, tedere vrouwelijkheid uitstralen. Ze hebben vleugels, zoals hij vaak op afbeeldingen heeft gezien. Niet om mee te vliegen; de vleugels geven hen een statig postuur, groot en majestueus. Hun haar is lang en golvend. Als ze bewegen raken de punten de vleugels.

Ze bewegen rustig, alsof ze op één enkele taak, één gedachte, één opdracht gericht zijn.

Ze zijn deel van het nieuwe begin dat ook het oerbegin is.

Opnieuw is het of begin en eind één is.

Hij weet de dagen van zijn leven. Twaalf-duizend-zeshonderd-een-en-veertig-dagen.

Driehonderd-en-drie-duizend-driehonderd-vier-en-tachtig-uren.

Achttien-miljoen-tweehonderd-en-drie-duizend-en-veertig-minuten.

Het getal ervan is vol. Er komen geen dagen meer bij, of uren of minuten.

Alles één lang uur. Of minuut of dag of seconde.

Alles tijdloos en hetzelfde. Zoals voor God.

Nog steeds het klagende geluid van de wind, als een reuze bazuin.

Voortdurend verschijnen en verdwijnen de engelen; het is alsof ze door een eindeloos, onzichtbaar bos bewegen, waardoor ze soms zichtbaar zijn en dan weer onzichtbaar.

Ze doorzoeken de tijdsferen, ze zijn van langgeleden, van het begin af.

Hij is niet ver van het oude huis.

Eerst heeft hij geprobeerd de rivier te bereiken maar het was te ver weg. Halverwege werd de pijn hem teveel en zijn krachten verlieten hem. Toen kwam de gedachte bij hem op naar het oude huis te gaan. In geen jaren is hij bij het oude huis geweest; soms zag hij het tussen de bomen door als hij die richting uit ging om honing te halen bij de korven op de heuvel.

Hij is leeg. Hij heeft veel bloed verloren. Het graven van het graf heeft hem zijn laatste krachten gekost.

Weer het gevoel dat hij aan het eind van een reis gekomen is.

Er is niets meer voor hem over.

Misschien is dat het nieuwe begin.

Daarom wil hij terug naar het oude huis. Terug naar het bekende, naar de dingen van vroeger, om opnieuw te beginnen. Een van hen was erbij, toentertijd, toen hij geboren werd. Hij weet niet welke, hij kan hen niet echt van elkaar onderscheiden. Ze vertellen hem hoe het begonnen is, maar zonder woorden.

Van het begin af: zijn geboorte.

De engelen wachten tot hij gekozen heeft.

Ze kennen zijn gedachten.

Met de weg waarlangs zijn gedachten lopen, zal ook zijn ziel gaan. Nooit haast de ziel zich, het laat zich niet dwingen.

Als hij kon kiezen, had hij Bas dan kunnen loslaten?

Aan hoeveel had hij vastgehouden als het hem niet uit de handen was gerukt?

Om uit te rusten leunt Jannes tegen het lage muurtje voor het huis van de Von Molkses.

Langzaam hurkt hij neer, zakt nog verder tot hij op de grond zit. Als hij zijn been buigt schiet de pijn opnieuw door hem.

De zware wolken klaren op, alsof ze opgelost worden in het zachte licht dat uit het hemelruim zelf komt. Alleen aan de einder ziet hij nog de randen van de donkere, dreigende wolken waaruit zware hagelstenen en zwiepende vlagen regen op de aarde werden uitgestort. Ook de donderslagen en de bliksemschichten die telkens de hemel openscheurden zijn voorbij; de bliksem is weggetrokken naar het oosten waar het af en toe de donkere horizon verlicht, als het flikkerende zwaard van een cherub.

De lucht is zwoel aan geuren. Telkens weer, alsof het een eigen leven leidt los van de reuk van de natte aarde, van klam gras en van verder weg af de rijke modderreuk van de rivier en de frisheid van de lusernlanden, dringt de geur van gekneusde vijgebladeren zich in zijn neus op, afkomstig van de grote adamsvijg schuin achter hem, in de achtertuin van het huis van Kotie Slippers aan het kanaal.

Haast al de bladeren zijn door de hagel eraf geslagen, een zijtak is afgescheurd. Hij sloeg er geen acht op toen hij met zijn levenloze been slepend achter hem aan hierheen hinkte, maar nu ziet hij het voor zich: de vernielde bomen de afgescheurde tak op de grond.

Zijn gedachten blijven dwalen naar het oude huis.

Met de komst van de engelen is alles doorzichtig geraakt. Dezelfde doorzichtigheid die geruime tijd al het hemelruim als een zachte schijnsel van onbestemde oorsprong vervult.

Hij is bij het oude huis, in de late middag voor de nacht waarin hij geboren zou worden.

Het oude huis is minder vervallen dan hij het zich herinnert. De sering in de achtertuin is nog klein. Verder weg in de straat waar de Lemse en Hentie Slang later gingen wonen is alleen open veld.

Hij hoort bij het oude huis. Het is deel van hem.

Voor het eerst in zijn leven ervaart hij dat hij deel uitmaakt van het oude huis, het is zijn thuis. In het zachte licht ziet het huis er rustig uit, vredig, als een slapende.

De engelen weten van hem. En van de anderen die bij het fort en de kerk zijn achtergebleven.

En van Myrte, van Bas, van alles dat de afgelopen dagen gebeurd is.

In zijn gedachten ziet hij de plaats waar hij het kind begraven heeft; de vers omgewoelde aarde aan de rand van het plein. Zelfs al had hij er de kracht voor gehad, hij wilde hem niet op de begraafplaats begraven.

Dat was zijn verzet: hij wilde hem begraven waar ze hem allemaal konden zien. Ook de soldaten keken toe, wist hij. Voortdurend wachtte hij dat ze opnieuw zouden schieten. Bij tijden hóópte hij dat ze zouden schieten.

Hij denkt aan Bas, maar nu zonder pijn. In zekere zin is het kind ook in het oude huis geboren, alles waar hij in zijn leven aan begonnen is en dat uit hem is voortgekomen, is daar begonnen.

De nacht is op komst. De nacht waarin hij geboren wordt.

Tegen de late middag hangt aan de westerhemel een vuurrood schijnsel.

Hij ziet zijn moeder, de vrouw die hij nooit gekend heeft. Ze staat voor het aanrecht en kijkt door het kleine keukenraam naar buiten.

Vroeger heeft hij alleen van Greta en Kora en af en toe terloops van anderen gehoord hoe het gegaan is tijdens de nacht dat hij geboren werd. Adam Hoop, zijn vader, had het er nooit over. Hij zweeg er grimmig over zoals met de meeste andere dingen die hun levens bepaalde. Alleen de periodieke woede uitbarstingen, de onrustige uitdrukking in zijn ogen en zijn gejaagde manier van dingen doen, verrieden dat zijn vader door geesten uit het verleden gekweld werd.

Uit stukjes en brokjes die hij door de loop der jaren heeft gehoord heeft Jannes geprobeerd om zich een beeld te vormen van zijn eigen geboorte. Eén vreemd beeld kwam hem voor ogen: hij zag zichzelf op de buik van zijn moeder liggen, een klein, verschrompeld wezen. Hij wist nooit of het een echte herinnering was en of hij het zichzelf heeft ingebeeld. Het stond hem helder en echt voor ogen. Maar hoe kon hij zichzelf zien liggen?

Met een rode gloed gaat de zon onder om een winderige, troosteloze nacht in te leiden. Tegen de middag al kwam de wind op en joeg aan de overkant van de rivier droge tolbossen over het kale veld op de schouders van de heuvels.

Vroeger op de dag al heeft zijn moeder de eerste weeën gehad, maar ze gingen snel weer voorbij; het zag erna uit dat de bevalling weer lang zou duren, zoals de vorige vier. Ze weet dat het niet zoals de vorige keren zal zijn. Ze voelt iets van een einde aankomen. Het is mijn laatste kind, denkt ze bij zichzelf, maar ze weet dat er méér is dan alleen dat.

Wanneer zijn vader tegen de avond thuis komt van zijn werk bij de Schema ligt zijn moeder op de bank, haar voorhoofd klam en haar gezicht bleek. Chagrijnig kijkt zijn vader in de richting van het fornuis, zijn moeder komt moeizaam overeind met haar zware lijf en begint het eten klaar te maken.

Telkens loopt ze naar het aanrecht en kijkt door het kleine raam naar de rood ondergaande zon.

Het raampje naast het aanrecht is de enige plaats in het oude huis vanwaar de rivier zichtbaar is: een gedeelte van de stroom en een strook groen op de oever aan de overkant. De zon weerkaatst rood op het water en de eerste schaduwen van de avond nestelen zich reeds in het welige loof.

Toen ze het huis betrokken, had ze een benauwd gevoel: de kleine, mufte vertrekken, het gattoilet buiten, de barsten in de muren, het golfplaatdak zonder plafond, de kale gloeilampen die uit het dak hingen - het was allemaal even uitzichtloos als de rest van haar bestaan.

Zwaarmoedig ging ze voor het aanrecht staan. De gootsteen was verstopt; oude resten lagen in het gat: theebladeren, pompoenpitten, stukjes eischaal met grijs vlies, een dode kakkerlak. De benauwdheid dreigde haar borst finaal dicht te knijpen.

Toen keek ze door het raampje. Het was middag: in de verte was er een heldere weerkaatsing, omzoomd door een zacht groen. Het duurde enige momenten voor ze besepte dat het de rivier was: een flinterdun streepje stroom die de zon weerkaatste.

Het was alsof de benauwdheid even week. Ze wist dat ze voorbestemd was om met Adam Hoop en de kinderen in dit kleine, benauwende, armoedige huis te wonen, en het uitzicht op de rivier zou het haar dragelijk maken.

Zijn moeder zweet voor het fornuis en af en toe moet ze even gaan zitten om de duizeligheid over te laten gaan.

Ze kijkt naar zijn vader, of hij nog hout voor het fornuis gaat halen, maar als ze de ontevredenheid op zijn gezicht ziet, gaat ze zelf naar buiten.

Adam Hoop is niet veranderd. Hij is dezelfde man gebleven. Zo heeft ze hem al in de eerste dagen van hun huwelijk leren kennen. Altijd die ontevreden uitdrukking. De kortaffe manier van praten.

Terwijl zijn moeder in de schemer het hout klooft, kijkt ze in de richting van de oprit. De pickup staat nog steeds op houten blokken, de voorwielen zijn eraf. De vorige week al heeft hij beloofd dat hij hem zou laten maken. Hij zou iemand laten komen, heeft hij gezegd. Het is nu alweer vrijdag.

“Is de pickup al gemaakt?”

De stem van zijn moeder. Haar stem is hem bekend, alsof hij het al jaren lang heeft gehoord. Haar stem is als haar ogen, onderdanig en terughoudend, toch sterk. Ze wijkt niet, ze aanvaardt, en daarin ligt haar kracht.

Zijn vader kijkt nukkig voor zich uit.

“Er is nog te veel lekkage. Het stroomt eronder uit...”

Ze zitten aan tafel. De stoel waarop zijn moeder zit zal later zijn stoel worden.

Zijn moeder heeft soepbotten en aardappelen gekookt, de rijst van de vorige dag opgewarmd en de maïspap die 's morgens over gebleven was achter op het fornuis geschoven.

Hendrik en Lodewijkie zijn gek op maïspap - ze kan het hen iedere dag opdienen.

Kora is nukkig, net hun vader: nors kijkt ze voor zich uit, ze weigert om te eten, ze houdt niet van soepbotten, is de maïspap beu. Greta duwt met haar elleboog in Kora's zijde en beduidt met haar ogen dat ze moet eten. Ze is bang van hun vader. Kora schudt haar hoofd, duwt gemeen terug en kijkt kwaad naar Greta, dan uitdagend naar hun vader.

“En als je Tinus Visagie vraagt?” begint zijn moeder opnieuw. “Denk je dat hij zou...”

“Hoe moet ik weten wat Visagie wil en wat hij niet wil? Ik vraag niemand.” Zijn vader kijkt niet op van zijn bord.

Zijn moeder weet dat het in elk geval nodeloos is. Ze zal de rit naar Oupashoop niet doorstaan.

Als het ernstig is sturen ze je naar Arras, maar Oupashoop is haar al te ver. Reeds heeft ze een gevoel van onheil, maar alleen vaag, ze kan zich nog wijsmaken dat het alleen maar inbeelding is; ze is nog niet gereed om het over te geven.

“Je kunt Von Molkte vragen of hij wil bellen...”

Het is haar laatste poging. De vermoeidheid is bezig haar weerstand weg te vreten. Ze voelt het einde naderen, ze heeft de kracht niet meer zich te verzetten.

“Ik vraag Von Molkte niets.”

Opnieuw, een vluchtig moment lang, ervaart ze het: het einde van een weg; ze weet dat het niet uitmaakt of ze hem overreden kan of niet. Het is allemaal voorbestemd - het gevoel dringt zich steeds sterker aan haar op en het geeft haar kracht, maar het is een andere kracht dan dat ze nodig zou hebben om aan te dringen of om de bevalling te volbrengen.

Ze kijkt naar zijn vader en opeens, ook weer alleen maar een vluchtig moment lang zoals met de voorbode, heeft ze medelijden met hem en weet ze dat ze hem zou kunnen vergeven als hij haar zou vragen. Alles dat hij haar door de jaren heeft aangedaan, ze zou het hem zo kunnen vergeven. Ze verwondert zich dat het zo gemakkelijk is te vergeven. Het is deel van het losmaken. Niets maakt je zo los van iemand als wanneer je hem kunt vergeven ervaart ze tegelijk met het weten dat ze hem zou kunnen vergeven. Ze weet dat hij een diep ongelukkige man is en nog altijd was; in een helder moment voelt zij zijn gekwelde geest aan alsof ze één is met hem: zijn broedende, blinde woede, de knagende onrust, de geest van gedeprimeerdheid die zijn ziel teistert.

Ze heeft medelijden met hem. Een diep medelijden, alsof hij het slachtoffer is en ze een voorbode van zijn dood heeft gehad. Daarom denkt ze terug aan hoe het begonnen was tussen hen - oude gedachten die jaren lang niet meer in haar geest tot leven zijn gekomen. Zijn humeurigheid werd in die tijd nog verdoezeld door zijn verlegenheid. Hij was te onzeker van zichzelf om het te tonen; in zijn gedachten vloekte hij voortdurend op mensen, is ze later achter gekomen, maar hij had het lef niet het uit te spreken. Pas later, na hun trouwen, is hij er vrijer in geworden. Ook met de vrouwen. De eerste tekens ervan vertoonden zich reeds in hun huwelijksnacht. Ze schrok van de wildheid waarmee hij haar greep en in bezit nam. Ze verzette zich niet, maar in die nacht heeft ze ontdekt met wat voor een man ze getrouwd was.

Zijn moeder is opgelucht als het eten voorbij is. Terwijl ze de borden afruimt kijkt ze opnieuw door het raam naar de naderende schemer. En naar het kale, verlaten veld dat aan hun pand grenst. Het is alsof ze zelf al afwezig is, losgemaakt van het huis, het Eiland, de rivier; ze ziet alles tegelijk, maar het is leeg, zonder haar, zonder mensen.

Zijn moeder veegt over haar voorhoofd en verbeeldt zich dat het zweet koud is. Weer is het haar als een voorbode, maar buiten ritselt er een windvlaag door de seringboom en de angst verdwijnt voor het haar in zijn greep krijgt.

Over het kind in haar buik heeft ze vrede. Het is over de andere kinderen dat ze zich zorgen maakt. Vooral over Hendrik, de oudste, met zijn onrustige ogen en zijn opvliegende karakter. Precies het karakter van zijn vader.

Wat van de twee meisjes moet worden, weet ze ook niet.

Lodewyk is nog jong, maar de achterbaksheid van zijn vader zit in hem. Klein zoals hij is, ziet ze hem vaak met dezelfde berekendheid als Adam Hoop te werk gaan. Heeft ook een gemene streek in hem; voortdurend bezig om beestjes dood te maken.

Ze schaamt zich als ze zo over de kinderen denkt. En over haar man.

Here, reken mij het niet toe, bidt ze. Bewaar genadig de kinderen.

De geboorte van Hendrik, de oudste, was het moeilijkst van allemaal. Destijds heeft ze gedacht dat het nog steeds de straf van God was die Hij over de vrouw had uitgesproken. Omdat haar begeerte niet naar haar man was, was haar straf bij de geboorte van de eersteling dubbel zwaar. Het was alsof het een zondekind was. Urenlang, terwijl ze worstelde met de weeën, is ze blijven bidden om het bloed van Jezus over haar, tot iets in haar brak en het haar voelde of ze openbarstte en het kwaad warm en slijmig zich uit haar perste.

In de dagen en weken na de geboorte van Hendrik ervoer ze hoe het moest aanvoelen verloren te zijn. De worsteling die bij de geboorte lichamelijk begonnen was, ging in haar gedachten en geest door. Uren bad ze prevelend op haar knieën naast het bed, terwijl het kind bleef huilen. Tussendoor probeerde ze hem stil te krijgen, maar niets hielp; hij werd blauw in het gezicht van het schreien.

Pas na een half jaar liet ze hem dopen. Ze moest alleen gaan, Adam Hoop weigerde mee te gaan. In de doopdienst werd er in de handen geklapt en halleluja geroepen. De voorganger gaf haar een tekst mee: *een vrouw die baart, heeft droefheid, omdat haar uur gekomen is; maar wanneer zij het kind ter wereld heeft gebracht, denkt zij niet meer aan haar benauwdheid, uit vreugde, dat een mens ter wereld is gekomen.*

Zij ervoer geen vreugde, maar dat de Here over geboorte heeft gesproken, gaf haar moed. Zij kon geloven dat Jezus ook de vloek over de vrouw had weggenomen. Ook dat heeft Hij voor haar aan het kruis gedragen.

Zo ging zij voortaan de geboorten van de andere kinderen tegemoet: het was geen straf meer, het was deel van het lijden van de wereld. Zo schrijft de apostel immers: de wereld zelf is in barensood, net als de vrouw.

Zijn vader is boos dat zijn moeder het eten niet klaar heeft als hij thuis komt. Hij rekent erop dat de weeën pas over een dag of twee zullen beginnen, hij kan de avond nog zonder problemen weg. Hij is ongeduldig, ze moeten opschieten met eten. Dan schuift hij zijn stoel hard achteruit.

Terwijl zijn vrouw de kinderen in bed stopt en de afwas doet, verdwijnt Adam Hoop de achterdeur uit op zijn gebruikelijke stiekeme tocht.

Jannes weet niet wanneer hij ze voor het eerst heeft gehoord, maar hij weet van de verhalen die er over zijn vader gingen. Rokkenjager. Iedereen in Tweerivieren weet dat Adam Hoop achter een andere vrouw aan was de nacht dat zijn vrouw nieuw leven schonk.

Vier van de vele vrouwen in het leven van zijn vader zijn Jannes bekend: de weduwnaar op de boerderij; de blonde, mollige mevrouw die niet ver van hen vandaan woonde; het jonge meisje Magda dat op Oupashoop in het postkantoor werkte en de vrouw die hen later zou grootbrengen: tante Sus.

Zijn vader die bij de achterdeur uitsluit, onderweg naar de weduwnaar.

Terwijl hij in het halfdonker wegfietst kijkt hij over zijn schouder, schuldig als een dief.

De weeën overvallen haar. Hij ziet haar naar de bank strompelen. Zijn moeder. Alsof hij haar tóch gekend heeft.

Er valt een schaduw over de bank. Zo lang hij zich kan herinneren stond de lamp met het gedraaide voetstuk in de hoek, schuin achter de bank. Er zijn ronde, zwarte schroeivlekken aan de kap, die altijd scheef hangt. De scheve lampenkap gooit een schaduw tot bijna in de helft van de kamer.

Met haar zware lijf zakt ze op de bank neer.

Ze weet dat het deze keer niet zo lang gaat duren als met de vorige kinderen. Ze kan zich er niet van losmaken, de worsteling met de angst is net zo hevig als de weeën. Haar lichaam trilt en ze staart met gesperde ogen naar het plafond.

Juist als de weeën even wegzakken, komt Greta zeggen dat ze gaan slapen. Hendrik en Lodewykje kijken verbouwereerd en nieuwsgierig om de deur.

Haar moeder wenkt Greta met een traag gebaar dichterbij.

“Hendrik moet je vader gaan waarschuwen. Hij moet tegen hem zeggen dat hij moet komen.”

Bij de deur praten Greta en Hendrik zacht. Ze beraadslagen over waar hun vader zou zijn.

De vliezen breken, maar ze merkt het niet.

Hendrik die in de straat op en neer loopt: dán blijft hij staan voor het huis van de vrouw die ze later tante Sus zullen noemen, dán weer een poos lang bij het huis van de blonde, mollige vrouw twee straten verder. Alleen bij die twee. Hij weet nog niet van het meisje dat in het postkantoor werkt en hij heeft geen zin om de drie kilometer naar de boerderij van de weduwnaar te lopen.

Bij het huis van tante Sus brandt er licht in de woonkamer. De derde keer dat hij voor het huis gaat posten, verschijnt ze als een vluchtige schaduw in de raamopening, trekt de overgordijnen dicht en doet het licht uit. Na een poos gaat ook in de slaapkamer het licht uit.

Nog even blijft Hendrik staan, verscholen in de schaduwen van de ligusterheining van de burens, dan gaat hij terug naar de woning van de blonde mevrouw, maar ook daar brandt geen licht meer.

Opgelucht gaat hij naar huis.

Alleen brengt zijn moeder hem in de wereld, in een nacht waarin ze zoals zo vaak al door haar man bedrogen wordt.

Al snel weet het hele Eiland het: toen de vrouw van Adam Hoop moest bevallen was hij als een zwerfhond bij een andere vrouw. Bij de blonde vrouw die zo achter de mannen aan zit. Terwijl thuis zijn vrouw doodbloedt.

Laat in de nacht komt zijn vader thuis. Tastend door het donkere voorhuis naar de slaapkamer. Struikelen over de benen van zijn vrouw. Het kind dat flauw huilt.

Om zijn val te stuiten, drukt hij met zijn hand op de vloer. De vloer is nat en kleverig. Het bloed aan zijn vaders' vingers laten strepen op de muur waar hij naar de schakelaar zocht.

“Ze moest de navelstreng zelf knippen,” zegt Kora. “Onze pa was te beroerd om het te doen.” Kora heeft het zelf gezien; ze was wakker geworden van het gestommel en koekeloerde door de spleet aan de scharnierkant van de deur, terwijl hun moeder met bevende handen de streng knipte.

“Ze drukte je tegen zich aan toen ze overeind kwam,” vertelt Kora. “Ik dacht dat je hartstikke dood was.”

Zijn moeder op de vloer, met haar rug op een matje van springbokhuid. Haar onderrok hoog opgeschoven, tot onder haar borsten. Ze houdt haar handen beschermend over het kind, stevig tegen haar buik aan. De navelstreng zit er nog steeds.

Zijn vader denkt dat hij dood is. Hij blijft op een afstand alsof hij bang is. Staat alleen maar te kijken, doet niets.

Pas als zijn moeder om een schaar vraagt, komt hij in beweging. Met afgrijzen kijkt hij toe terwijl ze de navelstreng knipt. Voorzichtig loopt hij in een wijde cirkel om haar heen naar de keuken en begint zijn handen verbeten wassen terwijl hij steeds over zijn schouder naar haar kijkt.

Zijn vader droogt zijn handen. Hij gaat terug naar de kamer. Hij wil naast haar knielen, maar blijft staan.

Dan stapt hij achteruit.

Hij ziet zichzelf door de ogen van Adam Hoop, zijn vader. De groene babyogen die hem bewegingloos in de gaten houden, het gerimpelde huidje dat lijkt of het met witte klei is ingesmeerd.

Zijn vader begrijpt niet wat hij ziet.

Met de vorige geboortes heeft hij de kinderen pas gezien nadat de vroedvrouw hen had gewassen en in schone doeken had ingepakt en hem kwam roepen om te komen kijken.

Nu móét hij kijken.

Hij kijkt met afgrijzen.

Het verrimpelde, met bloed besmeurde kind op de buik van zijn vrouw is voor hem een misgeboorte, een gedrocht, een onheilsvoorwerp uit een vreemde, verborgen wereld - hij durft het niet aan te raken.

Zijn vader gaat naar buiten en kijkt op en neer in de verlaten straat, dan gaat hij het huis weer binnen en doet het buitenlicht aan, daarna alle lichten in het huis.

Zijn moeder is bezig overeind te komen. Ze vraagt hem haar te steunen. Onwillig zet hij zijn handen onder haar oksels en helpt haar overeind. Samen strompelen ze naar de slaapkamer. De hond komt binnen en likt het bloed van de vloer. Zijn vader jaagt de hond weg, wekt Hendrik en stuurt hem naar de Von Molktes om te bellen.

“Waarschuw de dokter. Geen vroedvrouw, de dokter zelf,” zegt hij aan Hendrik. “Vergeet niet, geen vroedvrouw.”

Zijn vader trekt een deken over de baby en zijn moeder. In een plasticzak draagt hij de nageboorte weg. Met een oude handdoek veegt hij het bloed op en boent de vloer.